

Tre slags polskor eller hundratre

Skillnader och samband mellan danser och musik

Det finns idag ett stort antal polskor tillgängliga för den intresserade dansaren. Detta tack vare ideella insatser av bl.a. Johan Larsson, Ingvar Norman, Göran Karlholm och inte minst Henry Sjöberg. En fråga som ibland diskuteras är om det vi idag kallar lokala polskor ska ses som olika danser eller om de snarare är individuella varianter av ett fåtal grundtyper.

När man lär ut polskor betonas snarare skillnader och detaljer, än det som är gemensamt för danserna. Mycket som förefaller vara skillnaderna mellan polskorna har snarare att göra med den eller de uppgiftslämnare man haft att tillgå, än något typiskt för en viss dialekt. Fattningar är en personlig sak och kan variera inom samma traditionsområde. Ett annat problem av samma slag är bristen på sagesmän. Ofta har upptecknaren endast haft en enda sagesman att tillgå och vi vet inte hur representativ dennes dans är för den lokala traditionen.

Låt oss i stället titta på likheterna. Kan dessa hjälpa oss att besvara frågan om det rör sig om många olika danser eller bara varianter. Vi gör ett första försök genom att titta på musiken.

På musiksidan har man länge indelat polskorna i tre typer: sextondelspolskor, åttondelspolskor och triolpolskor. Denna grova indelning syftar främst på hur den musikaliska notbilden ser ut. Exempel på sextondelspolskor är slängpolskorna i södra Sverige. Ofta har sextondelspolskorna jämn betoning på varje takt. Åttondelspolskorna utgör den största gruppen där bl. a. hambopolskorna ingår och kännetecknas oftast av betoning av takt del ett och tre och en lång obetonad andra takt del. Triolpolskorna förekommer främst i gränslandskapen mot Norge.

Kan denna musikaliska indelning också utnyttjas för danstypologin? Svaret är, att det går till viss mån, men det finns ju i dansen också en hel del andra variabler förutom musiken: steg, balans, rytmförskjutningar, svikt, rörelse i rummet, för att nämna några exempel.

Dansstegen kan varieras på flera sätt. Ett steg per takt (enbenspolska), två steg eller tre steg. Stegcykeln kan ske på en takt eller fördelas på två (bakmes) eller flera takter. Stegcykeln kan inledas med höger eller vänster fot eller bägge.

Balans och svikt bidrar till att dansen får sin speciella karaktär. Speciellt i de norska danserna skiljer sig sviktmönstret åt mellan de lokala danserna.

Rörelsen i rummet kan t. ex. ske genom att paret dansar i s. k. vals bana motsols i rummet samtidigt som man roterar medsols eller motsols. Man kan ha promenad och figuréturen där man rör sig runt i rummet, men med en omdansning som sker på fläck.

Vissa danserdansades endast vid speciella tillfällen, t. ex. brudpolska. Dansen kunde också ha attribut i form av speciell klädsel eller annat tillbehör. Ibland kan också antalet dansare i gruppen variera från parets två-tal, vilket ju är vanligast, till tre.

Tyvärr finns det ännu ingen tillfredsställande typologi för våra svenska danser. Flera försök har gjorts att åstadkomma en typologi och det är fortfarande en viktig angelägenhet, att få den till stånd. Har vi, trots bristen på typologi, ändå möjlighet att besvara rubrikens frågeställning?

Vi ser ju intuitivt ett släktskap mellan alla polskor inte minst genom musiken. En grupp sticker speciellt fram, nämligen slängpolskorna i södra Sverige. Här sker ju den egentliga omdansningen genom rotation på en och samma plats och inte genom att paret samtidigt rör sig i rummet i s. k. vals bana. Musiken spelas oftast med jämn markering av takt delarna.

En snarlik grupp danser återfinns i mellersta inlandet, framför allt Dalarna. Även här sker omdansningen på en och samma fläck men musiken är vanligen av markerad åttondelstyp, ofta är dansstegen synkoperade till musiken. Dessa danser saknar vanligen en inledande figuréturen, såvida inte Huppleken i Floda räknas dit. Dansernas namn varierar lokalt, t. ex. kringellek, fördans och Leksandslåten. Danshistoriskt tycks dessa danser höra till samma familj som slängpolskorna.

En grupp danser som också avviker från det stora flertalet är bakmesvarianterna. Här fördelas dansstegscykeln över två takter. Parets rotationsriktning är för det mesta motsols men även medsols rotation förekommer.

Bakmes kan också kombineras med rundpolska (Pols).

Den stora gruppen danser är rundpolskorna, huvudsakligen markerade åttondelspolskor. Rundpolskorna kännetecknas av medsols rotation samtidigt som paret rör sig i vals bana motsols i rummet. Till denna dansgrupp hör bl.a. hambopolskorna (Hamburgska, Hambosk, Svingedansm.fi.).

Dansutförandet är mycket varierat. I flertalet uppteckningar börjar kavaljeren med vänster fot på första takt delen och tar sedan steg på varje takt del. På andra takt delen skertästod med höger fot eller vridning på bägge fötterna. I några varianter sätts inte höger fot i golvet på den andra takt delen, utan först på tredje takt delen (t. ex. Rätan, Malung). Det finns också exempel på danser där kavaljeren högra fot sätts i först (t. ex. Boda).

En annan variant av rundpolska är de dansersom dansas till sextondelspolskor med jämn betoning på varje takt del. Här följer dansaren musiken genom att utan nämnvärd svikt fördela dansstegen jämnt över takten (t. ex. Bingsjö).

Jag har med denna artikel, utan någon ambition att skapa en typologi, velat belysa några möjliga angreppspunkter för arbetet med att skapa en typologi. För att besvara rubrikens fråga: vi har varken tre eller hundratre polskedanser utan någonstans däremellan.

Juno Boberg är idag oftast på Skeppis i Stockholm på söndagarna. Han var under 70- och 80-talet mycket aktiv på mångasätt med folkdans; dokumentation, forskning, dansutläring och också som redaktör.